

Michel Perottino: Francouzský politický systém.

1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 335 stran, ISBN 80-86429-48-2 (signatura knihovny ÚMV 52 438 PK).

Recenzovaná kniha vyšla jako třetí a dosud nejobsáhlejší svazek ediční řady Sociologického nakladatelství (SLON), zaměřené na politické systémy. Doposud vyšly publikace, věnující se britskému,¹ slovinskému² a polskému³ politickému systému (všechny uvedené publikace byly na stránkách našeho časopisu recenzovány). V současné době toto nakladatelství připravuje další knihu zmíněné ediční řady – *Politický systém Irsko* –, jejímž autorem je Ivo Šlosarčík.

Nakladatelství SLON zaplňuje vydáním *Francouzského politického systému* určitou mezeru v nabídce česky psaných publikací na dané téma.⁴ Poskytuje zejména studentům politologie a příbuzných oborů přehledný studijní materiál, kombinující popis systému s jeho analýzou.

Michel Perottino v současné době působí jako výzkumný pracovník v Cefresu (Centre français de recherche en sciences sociales) a přednáší na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Výsledky své vědecké práce publikuje v zahraničních i českých vědeckých časopisech a zaměřuje se zejména na francouzský a český stranický systém, na českou transformaci a na decentralizaci státní moci ve Francii.

Jak již bylo řečeno, kniha je určena zejména studentům a veřejnosti, hledající informace o fungování francouzského politického systému. Proto i její vnitřní členění odpovídá logické struktuře přehledového studijního materiálu a je pro čtenáře srozumitelné. Po krátkém úvodu autor věnuje první část své knihy historickému vývoji Francie od roku 1870 se zvláštním důrazem na prvky a události, které měly výrazný vliv na formování politického systému ve Francii. Druhá, třetí a čtvrtá část jsou pak zaměřeny na tři základní složky moci – *výkonnou, zákonodárnou a soudní* – se zvláštním důrazem na centrální element francouzského systému – *prezidenta republiky*. Další kapitoly knihy nabízejí popis a analýzu místní a nadnárodní dimenze moci a stranického systému. V doslovu se autor zamýšlí nad samotnou definicí systému, dopadem nedávných změn a možným budoucím vývojem.

V rámci snahy o poskytnutí uceleného obrázku dané problematiky autor usiluje o vyvážení politologického a historického přístupu. Vývoji systému věnuje nejen celou první část knihy, ale i krátké historické příklady, doplňující analýzu současného fungování. Podobné příklady, konfrontované se současnou praxí, jsou zdařilejší a lépe srozumitelné než kapitola, zabývající se vývojem od roku 1870, která příliš kondenzuje historické události a nevěnuje dostatečnou pozornost analýze momentů, určujících charakter dnešního systému. Z charakteru textu je patrné, že autor je více politologem než historikem; historická část knihy je totiž spíše přehledem s přemírou historických detailů, zatímco politologické části knihy jsou analytičtější. Jednotlivým historickým obdobím a událostem navíc není věnován přiměřený a vyvážený prostor (Dreyfusova aféra – jakkoli je pro Francii významná zejména symbolicky – je rozebírána na čtyřech stranách /Perottino, 2005, s. 36–39/, naproti tomu „základní principy“ republiky, jako je svoboda tisku, svoboda sdružování a zásada odlučky státu a církve, získaly jen jeden odstavec /Perottino, 2005, s. 39/).

Od Čtvrté republiky dále přibývá politologického pohledu na problematiku. Autor velmi kvalitně analyzuje slabiny režimu Čtvrté republiky a příčiny jejího pádu, stejně jako vznik Páté republiky s důrazem na de Gaulla jako na tvůrce a inspirátora tohoto režimu. Větší prostor by si nicméně zasloužila problematika dekolonizace, která měla v závěru Čtvrté republiky a v počátcích Páté republiky zásadní vliv nejen na postavení Francie ve světě a na její vlastní vnímání sebe sama, ale i na vnitropolitický systém jako takový. Dopad dekolonizace je možný najít v postavení bývalých kolonií, které se staly integrální

součástí francouzského území, v politické tematizaci dané problematiky, nemluvě o přímém vlivu na pád Čtvrté republiky (Perottino, 2005, s. 64).

Větší pozornosti mohl autor věnovat také osobnosti *Michela Debrého* (Perottino, 2005, s. 74), tvůrce „*parlementarisme rationalisé*“, jehož dílo mělo zásadní vliv nejen na Ústavu Páté republiky (v roce 1958 se ještě jako poslední ministr spravedlnosti Čtvrté republiky zasloužil o reformu justice) a na počáteční období režimu, ale i na vývoj celého francouzského politického systému od roku 1945.

V rámci výkonné moci hraje ve Francii nejvýznamnější roli už od dob Charlese de Gaulla (respektive od počátku Páté republiky) instituce a osobnost prezidenta republiky. Michel Perottino kromě způsobu volby, mandátu a samotné funkce prezidenta rozebírá jeho proměňující se roli v systému. Na straně jedné si všímá posunů, k nimž dochází v závislosti na vývoji celé Páté republiky. Pátou republiku je totiž možné rozdělit na období před odchodem de Gaulla a po něm, kdy v čele státu stáli jeho následovníci. Významným mezníkem je zde též nástup prvního levicového prezidenta Françoise Mitterranda v roce 1981, který autor označuje za „*pravý zlom v dějinách*“ (Perottino, 2005, s. 89). Na straně druhé můžeme spolu s autorem pozorovat změny, související s měnící se praxí rozdělení pravomocí v rámci výkonné moci za tzv. kohabitace (tedy politického „soužití“ prezidenta a předsedy vlády z rozdílných politických táborů) nebo v době, kdy je prezident i premiér ze stejného politického tábora. Z hlediska postavení prezidenta není dosud jasné, jakým způsobem zkrácení mandátu ze sedmi na pět let (prvním prezidentem zvoleným na pět let byl Jacques Chirac v roce 2002) změni povahu celého systému a zdali skutečně zamezí možné kohabitaci (viz Perottino, 2005, s. 123–128, *samostatná kapitola*). Autor knihy v této souvislosti spatřuje další posílení pozice prezidenta ve Francii na úkor legislativní moci, a to mimo jiné i proto, že volební kalendář, určující data konání voleb, předsovává prezidentské volby před parlamentní (Perottino, 2005, s. 307).

Přes velmi kvalitní výklad role prezidenta a dvouhlavého charakteru výkonné moci ve francouzském systému – *dyarchie* – je možné autorovi vytknout jisté nedotažení některých myšlenek a témat⁵ a nedostatečné vysvětlení pojmů, které českému čtenáři nemusejí být známé (viz například formulace „*přechod pouští vztahující se k politické kariéře Edouarda Balladura*“ /Perottino, 2005, s. 113/).

Část třetí, nazvaná *Zákonodárná pravomoc* (autor mohl zvolit vhodnější pojmenování, například zákonodárné pravomoci jednotlivých aktérů nebo zákonodárná moc), se soustřeďuje na trend oslabování legislativní moci, který byl podle autorova názoru „*zcela zřetelný od roku 1958 a ještě více po změně Ústavy v roce 1962*“ (Perottino, 2005, s. 131). Michel Perottino se věnuje i posledním ústavním změnám (viz reforma z července 2003, měnící počet senátorů, délku mandátů a věk senátorů).

Kvalitní přehled vývoje i současné situace poskytuje kapitola s názvem *Referendum jako součást legislativní moci*. Autor stejně jako v ostatních kapitolách upozorňuje na vývoj gaullistické praxe; chápání referenda ztratilo „*dramatičnost*“ a „*dokonce došlo k tomu, že [referendum – poznámka autorky] může být politicky důležité, ale výsledek může mít opačné důsledky*“ (Perottino, 2005, s. 170). Jinými slovy řečeno, praxe referenda pozbyla svůj prvotní plebiscitní a určující význam. Poslední referendum z května 2005 o evropské ústavní smlouvě je vzhledem k tematickému členění publikace zahrnuto do páté části knihy. Strukturu kapitoly narušuje snad jen odstavec, vztahující se k prvnímu rozpuštění Národního shromáždění v roce 1962 (Perottino, 2005, s. 169), který se zdá být mimo kontext kapitoly.

Čtvrtá část knihy, zabývající se soudní mocí, pomáhá čtenáři velmi dobře se orientovat ve francouzském dualismu soudní moci, v jehož rámci je odděleno obecné a správní soudnictví do roviny dvou právních řádů (*ordre judiciaire* a *ordre administratif*). Autor zároveň přehledně vysvětluje rozložení orgánů obou právních řádů s důrazem na výjimečné postavení *Ústavní rady* a na specifika francouzského modelu kontroly ústavnosti (Perottino, 2005, s. 178).

V souladu se současnými trendy odlivu některých pravomocí státu ve prospěch nižších úrovní (ve Francii *collectivités territoriales*) a s prohlubující se evropskou integrací autor věnuje pátou část své knihy územně-samosprávné a nadnárodní dimenzi Páté republiky.

Francie je nadále velmi centralizovaným modelem státního zřízení, i když od počátku 80. let 20. století prochází postupnou decentralizací. Autor zde naznačuje politický rozměr decentralizace a věnuje se volbám na jednotlivých úrovních (*commune, département, région*). Nevysvětluje ovšem, jaké dopady má decentralizace na fungování celého systému a na měnění se roli státu. Pozornost by si také zasloužil fenomén souběžný s decentralizací – dekoncentrace státní moci, která v praxi naráží na problematiku vymezení vztahu mezi státem a nižšími správními celky.

O skutečnosti, že se Francie neskládá pouze z metropolitního území, ale i z řady zámořských departementů a území, se často hovoří jen jako exotické kuriozité často ještě zdůrazněně absencí dané problematiky nejen ve vědecké literatuře, ale i v oficiálních statistikách, týkajících se Francie. Michel Perottino poskytuje dvě stránky svého textu zámořským departementům a územím, bohužel se ale podrobněji nevěnuje problematice otázky statutu Nové Kaledonie a poslední ústavní reformě z roku 2003, která umožňuje diferenciaci statutu jednotlivých zámořských departementů a území. Dá se očekávat, že zmíněná reforma otevře cestu k jejich budoucí větší autonomii v rámci Francie, neboť již dnes ústavní změna vymezuje posílení normativní autonomie.

Korsice autor zaslouženě věnuje větší pozornost nikoli kvůli jejímu velkému významu pro politický systém jako takový, ale jak sám přiznává: „*Korsika je v centru pozornosti již téměř třicet let, a to převážně vzhledem k násilí, které tam vládlo.*“ (Perottino, 2005, s. 205.)

Kapitola, věnující se francouzskému politickému systému a Evropě, se zabývá zejména následujícími tématy: vlivem evropské integrace na francouzskou *Ústavu*, volbami do Evropského parlamentu a referendy, vztahujícími se k evropské integraci. Všechna uvedená témata zasáhla do fungování francouzského politického i stranického systému (politická diskuze okolo posledního referenda, vztahujícího se k ústavní smlouvě, změnila strukturu politického spektra a významně tematicky ovlivnila vnitrostranické diskuze v souvislosti s letošními prezidentskými volbami) a vynutila si adaptaci francouzských institucí na novou realitu. Čtenář může proto v knize postrádat přehled pravomocí jednotlivých aktérů, vztahujících se k evropským záležitostem (zejména jednotlivá ministerstva a centrální pozice Úřadu premiéra), stejně jako symbolickou rovinu důležitosti jednotlivých aktérů při formování francouzské evropské politiky.

Velmi kvalitní závěrečná část knihy představuje kapitola o *politických stranách* Páté republiky, kde je patrné dlouhodobé vědecké zaměření autora na danou problematiku. Perottino analyzuje nejen volební právo, ale i celé politické spektrum ve Francii. Přínosná je teoretická část, vztahující se ke stranickému systému (Perottino, 2005, s. 295 a následující). Autor se přiklání k Sartoriho klasifikaci a označuje francouzský systém za (mírně) polarizovaný pluralismus s důrazem na časté změny ve stranickém systému od roku 1958 (Perottino, 2005, s. 298).

Jak již název doslovu – *Čím je Pátá republika?* – napovídá, autor se zabývá označením současného systému. Nelze než s autorem souhlasit, že je příliš brzy na zhodnocení dopadu již zmiňovaného zkrácení prezidentského mandátu, ale již dnes je patrný vliv změny na celý systém. V samotném závěru autor poukazuje na délku trvání Páté republiky, která je skutečně ve srovnání s předchozími francouzskými systémy (snad kromě monarchie) bezprecedentně životaschopná. Od dob de Gaulla prošla významnými změnami (přímá volba prezidenta, alternance, kohabitace a další), ale autor knihy jí i přes snahy o změnu systému předpovídá ještě dlouhou budoucnost.

K nedostatkům knihy Michela Perottina patří již zmíněný rozdíl v kvalitě historického a politologického přístupu, přičemž posledně jmenovaný je o poznání kvalitnější. Knize by určitě prospělo, kdyby autor posílil váhu kapitol bezprostředně se vztahujících k poli-

tickému systému (viz například problematika evropské integrace a její dopad na systém) na úkor historického úvodu.

Dojem z knihy bohužel občas kazí jazyková úroveň. Autor není rodilým mluvčím a je tedy závažnou chybou nakladatelství SLON, že publikaci neposkytlo kvalitnější jazykovou korekturu, která by přispěla k lepšímu dojmu z textu. Jazykové nedostatky lze nalézt ve stylistice, v diakritice francouzských pojmů, ale i v pravopisu.

Knihla Michela Perottina je i přes zmíněné nedostatky kvalitní publikací, která bude užitečná zejména vysokoškolským studentům. Autor splnil cíl, který si vytyčil v úvodu knihy. Podařilo se mu vysvětlit, „*jakým způsobem se přes veškeré mnohdy hluboké změny zachovala kontinuita politického režimu*“ (Perottino, 2005, s. 16). K významnému přínosu patří i autorova konfrontace *Ústavy a praxe*, tedy psaných a nepsaných zásad Páté republiky. V tomto ohledu skutečně autor čtenáři v rámci českého odborného prostředí poskytuje nový pohled na vývoj politického systému ve Francii.

Eliška Tomalová

¹ Rovná, Lenka: *Kdo vládne Británii?* 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004, 208 stran. Recenze této knihy od Filipa Tesaře in: *Mezinárodní vztahy*, ročník 40 (2005), číslo 2, s. 117–120.

² Cabada, Ladislav: *Politický systém Slovinska*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 272 stran. Recenze této knihy od Filipa Tesaře in: *Mezinárodní vztahy*, ročník 42 (2007), číslo 1, s. 133–137.

³ Kubát, Michal: *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 181 stran. Recenze této knihy od Jana Růžičky in: *Mezinárodní vztahy*, ročník 41 (2006), číslo 4, s. 102–116.

⁴ V souhrnné podobě se touto problematikou zabývá též učební text – Kunc, Jiří: *Francouzská republika*. In: Dvořáková, Vladimíra a kolektiv: *Komparace politických systémů I*. 4. přepracované vydání. Praha: Oeconomica, 2005, s. 65–104.

⁵ Viz například zmínka o tom, že „problém průzkumů veřejného mínění se ve Francii řešil opakovaně“, bez dalšího vysvětlení (Perottino, 2005, s. 99, poznámka 14).